Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

№ 17. Mercuri 26. Aprilie 1861.

Protocolu

ce s'a luatu in adunarea besericésca din tractulu gr. cath. alu Biei (si alu Blasiului) tienuta in Blasiu in 15./3. Aprilie 1861; unde si candu:

1. Prea on. DD. protopopi concernenti cá presiedinti au deschisu adunarea cu una vorbire amesurata jurstaritoru, si dupa firea obiectului, ce erá de a se lua in pertractare pre temeliulu cerculariului in care Escelenti'a Sa prea luminatulu D. Archiepiscopu de Alba-Iulia sub Nr. 189 cu datulu 2. Aprilie 1861 s'a induratu prea gratiosu a face atenti pre fiii sei sufletesci cu privire la pregatirea in acelea, ce aru fi de urmatu in adunarile de comitatu etc. pentru alegerea deputatiloru la diet'a regnicolaria a Transilvaniei; si apoi:

2. Fiindu ca astufeliu de alegeri numai atunci potu fi legale, déca voru urmá dela comitatu etc. reorganisatu in spiritu constitutionalu, pentru aceea adunarea preatinsa la motiunea unoru membri ai aceleia afla de bine a pasi mai antaniu la desbatere in privinti'a modalitatei, ce aru trebui urmata in astufeliu de restaurare; ce:

3. Cá se se póta efeptui fara de restringerea drepturiloru nóstre nationali-politice, cá mijlóce de ajutorintia si cale deslucitória pentru desfasiurarea pre mai incolo, adunarea preatinsa cu unanimitate dechiara solenu: cumca recunósce cá ale s'ale dorintie si pretensiuni drepte tóte acelea, cari s'au lucratŭ atatu prin deputatiunea in a. tr. tramisa la Maiestate, catu in conferinti'a nationala din Sabiniu 13. 1. Ianuarie 1861, precumu si declaratiunile, caril barbatii romani la conferinti'a regnicolaria din Alba-Iulia le-au respicatu conformu protocolului conferintiei natiunali din Sabiniu, — cu atatu mai vertosu, ca tóte acestea s'au facutu in acordu cu inalt'a diploma din 20. Octombre a. tr. si scrisórea de mana sub datulu acelasiu adresata contelui Rechberg; pre care temeliu:

4. Adunarea fiindu in deplin'a convingere, cumca natiunea romana din Transilvania este egalu indreptatita cu celelalte, asteptá se véda cevasi mai multu si in fapta, candu totusi nu'si póte retacé durerea, vediendu, cum la organnisarea provisoria, ce a urmatu pana acum nu numai ca nu s'a tienutu óre-ce umbra de proportiune faça cu numerositatea natiunei romane, — si portarea sarcineloru publice, din cari partea mai mare cade pe natiunea romana; ci anca abia se póte vedé ici colea cate unu amploiatu sub nume de romanu, — ce fara indoiéla este una inapoiare invederata a natiunei nóstre; cu atatu mai vertosu: ca instructiunea, — ce fara datu, numeru si sub semnatura se vestesce prin foile publice pentru capii de municipalitati — comitii supremi etc. ai comitateloru etc. — cá manuducere, — nu s émena a constitutionalismu; — si pentru acea numit'a adunare s'a determinatu a nu recunósce astufeliu de instructiune, ci protesta solenu in contr'a ei, si se dechiara: cumca pretinde, cá nesmentitu se se tiena adunari marcale, la cari se lieé toti parte, cati suntu indreptatiti dupa legea electorala, cu tóte ca si acést'a fiindu fórte asupritória pentru romani, eli pretindu cu tóta dreptatea modificarea ei in diet'a tierei; si anca pre lunga acea insemnare cumca:

5. Desnumit'a adunare e determinata a'si aperá cu tóta energi'a intre marginile cuvenintiei si legalitatei precumu alte drepturi, asia si dreptulu seu, ce 'lu are in privire la limb'a nationala, ca vehicularia in tóte afacerile publice; si acest'a érasi in sensulu autografului imperatescu din 21. Decembre a. tr, in care comunitatiloru se recunósce dreptulu de a'si alege sengura limb'a oficiósa, de unde resultá

totu acelasiu dreptu si pentru comitate etc. cu privire la maioritate. —

Despre care tóte mai susu insemnate adunarea presenta in chipu de incheiere 'si esprima determinat'a s'a volia spre a desceptá pre respectivii indreptatiti. — Blasiu sub datulu mai susu insem natu. —

Urmédia subscrierile.

Esemplele tragu, si pentru viétia nationala politica se va mai indoi cineva a face totu ce se pretinde de timpu si imgregiurari imperative? R.

Пеатра Бъзеълȣї 25. Мартіе с. н. 1861.

Програма Сіnodȣлȣї din Маїȣ 1861.

I. **Кредінца.** Че се цжне de ꙟпкіѣтȣріле кредінцеї саȣ ворбіndȣ кȣ теолоџiї, че се цжне de — Dorme; — Сіnodȣлȣ аре а ремжnе nemішкатȣ; прекȣm есте — Пеатра — пе каре Ісȣсȣ Хрістосȣ аȣ ашезатȣ Бесеріка са, атжтȣ de цеапънȣ, кжтȣ порціле Іadȣлȣї челе тарї nіміка се пóтъ ꙟп контръ.

Пе лжнгъ ачеле — ꙟпкіѣтȣрї але кредінцеї, пе каре ле аȣ търтȣрісітȣ пърінцiї ноштрiї, кȣ тóтъ віца цінтеї ромжne, пънъ ла анȣлȣ Domnȣлȣї 1697, респектіве 1700 adъȣгжndȣ, пріn ȣnіре челе патрȣ пȣnкте кȣноскȣте, прімітe ꙟп сіnodȣлȣ dела ачелȣ анȣ, ꙟп каре саȣ концентратȣ — воіеа — атотȣ попорȣлȣї ромжnȣ din Ардеалȣ ші Мармарошȣ, ꙟп челе але кредінцеї,— прекȣmȣ саȣ adȣnатȣ ачеа — воіе — а лȣї ꙟп adȣnареа dела Блажіȣ la а. 1848 ꙟп челе політіче.

Чіne се кȣтезе а се скȣла, саȣ чіne есте ачела каре се скóлъ ꙟп контра сіnodȣлȣї dела 1700 ші фаче ꙟnoipї? —

ꙟп контра ачелȣї Сіnodȣ, каре n'аре пъреке ꙟп тóтъ історіа крештіnътъцiї, ꙟnчепъndȣ dела анȣлȣ Domnȣлȣї I.

Ȣnde саȣ маї adȣnатȣ вр'odinióръ ȣnȣ попорȣ ꙟптр'атжта тъсъръ ші мȣлціmе, ка попорȣлȣ ромжnȣ; съ вазъ, nȣ кȣmва съ скімбъ чева ꙟп кредінца пърінцілорȣ съї, апъратъ кȣ лепъdаре dе сіnе; пріn тóте персекȣціȣnіле, dела ꙟптрареа реформацiеї — ꙟп царъ; пънъ ла тречереа сȣбтȣ domnіреа касеї абсбȣрџіко-лотарінціче.

Ne аратъ історіа вр'ȣnȣ сіnodȣ асеменеа челȣї dела 1700? ꙟп каре съ фі фостȣ adȣnатȣ тотȣ клерȣлȣ ȣnеї бесеріче, прекȣm аȣ фостȣ ꙟп ачелȣ сіnodȣ клерȣлȣ ромжnȣ din dieчеза архіепіскопіеї de Алба-Іȣліа? —

Тоцї протопопiї din Ардеалȣ ші Мармарошȣ, ла нȣмъръ: 54.

Тоцї преоцiї, ла нȣмъръ 1563.

Din тотȣ сатȣлȣ треї depȣтацї mіренї.

Тоцї боіеріï din цéра Олтȣлȣї, (boerones terrae Fogaras) преа мȣлцї боерї dela Хацегȣ, престе 200,000 фамілiї ромжnе. — Кжтȣ сінгȣрї стреінiї търтȣрісескȣ а nȣ фі маї вълзȣтȣ атжта мȣлціmе de омȣ ла ȣnȣ lокȣ пържndȣлісъ кȣmкъ саȣ adȣnатȣ ла Алба-Іȣліа ꙟптрéга ромжnіme din тотȣ пъмжнтȣлȣ.

Пóте фі вр'о adȣnаре de ромжnї ші de клерȣлȣ лорȣ, каре авжndȣ кȣтезаре а се абате: а) ꙟп челе але кредінцеї, b) ꙟп челе але рітȣлȣї ші dрептȣлȣї каnonікȣ, с) ꙟп челе але політічеї, dela adȣnъріле, din 1700 ші 1848, фъръ а і се кȣвеni nȣmе de — конвентікȣлȣ — ? Фъръ съ-цї а dȣчї aminte de — „Sinodu sub quercu. — ?"

ꙟпкіѣтȣріле кредінцеї бесерічеї ромжnе, сжнтȣ depȣсе ꙟп сжnта скріптȣръ — dȣпъ ꙟпцелеѕȣлȣ челорȣ 7 сіnóde екȣmеніче dанте але бесерічеї крештіnе, цінȣте ꙟnаінте de desbinаріа ескатъ ꙟптре бесеріка апȣсȣлȣї ші а ръсърітȣлȣї.

Чеіче се плеакъ кътръ апȣсȣ, се nȣ зіте кȣmкъ сіnodȣлȣ dela Тріентȣ, (tridentin) ла ꙟптрепȣnереа солілорȣ репȣблічеї венеціане, аȣ декіаратȣ кȣmкъ dormele, de nоȣ ашезате nȣ облігеазъ пе греко-католічї." —

Съ nȣ зіте кȣmкъ: — скрісоріле (enciclicae) але патріархілорȣ dela Рома, кътръ місіонарiї трімішї, ка съ ꙟптóркъ пе попóрȣле de рітȣлȣ ръсърітеанȣ ла — ȣnіре — кȣ бесеріка апȣсéнъ; апріатȣ demжnda ка: — „de челе але рітȣлȣї, dісціплінеї ші правілеї ачелорȣ попóре, съ nȣ се атінгъ, чі съ се цжnе стржnсȣ de прімиреа ачелорȣ патрȣ пȣnкте dогматіче кȣnоскȣте."— Фъръ алтъ прівіре. — (!?)

Deакъ съ афлъ de ачеї óменї, карiї врéȣ съ фіе маї бȣnї кредінчошї бесерічеї апȣсȣлȣї, декжтȣ кіаръ патріархіеї dela Рома.

Dȣmnezeȣ съї іерте, ꙟnсъ dȣпъ mintea лорȣ, nȣї даторіȣ nіmе съ ȣмбле. —

II. Dрептȣлȣ каnonікȣ, ачі е ворба deспре dрептȣлȣ каnonікȣ алȣ бесерічеї ȣnіте ромжnе.

Ачестȣ dрептȣ копрinde ꙟп сіnе: Dрептȣлȣ леџіслатівȣ, — dрептȣлȣ de алеџере, — dрептȣлȣ жȣdекъторескȣ, — челȣ коерчітівȣ саȣ dісчіплінаре, — челȣ реале, — ші — персóнале, атжтȣ алȣ бесерічеї архіепіскопесчї, ші алȣ клерȣлȣї престе тотȣ, ка персóне морале, кжтȣ ші алȣ фіекъреї бісеріче парохіале ка пер-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

сóпъ торалъ, ші алȣ фіекърȣі тъ дȣларіȣ алȣ клерȣлȣі ші персóнелорȣ бесерічешті, ка персóнъ фісікъ. Dрептȣлȣ de — аȣтономіъ — ші dрептȣлȣ de сіnodȣ. —

1. Dрептȣлȣ dісціплінаре съ кȣвіне: Сіnodȣлȣі челȣі таре ші челȣі тікȣ (de протопопіатȣ).

Архіепіскопȣлȣі — ad personam, — ші ꙟн — скаȣнȣлȣ тітрополіеі — (ꙟн консісторіȣ, ка консіліȣ алȣ архіепіскопȣлȣі).

Протопопілорȣ — ad personam — ші ꙟн скаȣнȣлȣ саȣ консіліȣлȣ прото попілорȣ — сіnodȣлȣ челȣ тікȣ —).

Парохілорȣ — ad personam — ші ꙟн — консісторіȣлȣ пар. — Фъръ а фі жȣdекатȣ, нȣ съ пóте nіте скóте dіn dрегъторіе.

2. Dрептȣлȣ жȣdекъторескȣ, се denpinde прін сіnodȣлȣ челȣ таре ші челȣ тікȣ. —

Прін архіепіскопȣ, ꙟн скаȣнȣлȣ архіепіскопескȣ (ꙟн консісторіȣ, dела — консісто, — стаȣ ꙟтпреȣнъ, — стаȣ ꙟнтр'ажȣторіȣ —).

Прін протопопі, ꙟн сіnodȣлȣ челȣ тікȣ (скаȣнȣлȣ протопопескȣ).

Прін парохі ꙟн скаȣнȣлȣ саȣ консісторіȣлȣ парохіалȣ.

Сіnodȣлȣ челȣ таре есте форȣлȣ апелатівȣ — ші кȣртеа de касаціȣне — тотȣ odатъ ші чеа таі de пе ȣртъ інстанціъ (Instantia) ꙟн бесеріка ȣнітъ ротанъ. —

Скаȣнȣлȣ архіепіскопескȣ есте алȣ doilea форȣ саȣ інстанціъ.

Сіnodȣлȣ тікȣ есте форȣлȣ прітȣ, — пріта інстанціа — іаръ пентрȣ каȣселе, каре котпетȣ форȣлȣі парохіанȣ есте а doȣа інстанціъ.

Фіекаре dін ачесте форȣрі, аȣ а лорȣ котпетінціъ, каре нȣ съ кȣвіне форȣлȣі таі тікȣ.

Сѫнта бесерікъ есте тата тȣтȣрорȣ, скаȣніле жȣdекъторешті але іеі, нȣ ȣртеазъ рігоросітатеа ші консеквенціа скаȣнелорȣ тірене; пракса adȣче кȣ сіне; кътȣ ші каȣсе цѫнпътóре de скаȣнȣлȣ парохіанȣ потȣ ажȣнце ꙟн фаца сіnodȣлȣі таре, ȣnde съ прітескȣ пърінтеште.

Прін сіnodȣлȣ тікȣ съ ꙟнцелеце ачелȣ сіnodȣ, каре съ ꙟнтрȣнеште ꙟнтре таргініле ȣнȣі протопопіатȣ (везі кап. 19. dела 1700).

Ꙟн бесеріка ȣнітъ съ таі афлъ ȣнȣ — сіnodȣ тікȣ — стътъторіȣ dін архіерeȣ ші dін 12 (doіспрезече) жȣраці аі сіnodȣлȣі челȣі таре. — Астъзі пóртъ нȣте de консісторіȣ пленаріȣ. —

Ꙟн канóнеле dела 1700 і съ афлъ ȣртеле, ꙟн челе але сіnodȣлȣі de сȣбт Патерȣлȣ іесȣітȣ dела Коложтопоштар, съ афлъ 12 протопопі алеші ші жȣраці, карії астъзі сѫнтȣ — асесорі аі консісторіȣлȣі, кȣ кȣвѫнтȣ; „ка съ се adȣне ла скаȣнȣлȣ тетрополітанȣ,“ ꙟнсъ кѫndȣ? атȣнчі кѫndȣ орі dін скȣртітеа тътпȣлȣі, орі алторȣ каȣзе, нȣ се пóте кіѫта, орі нȣ се пóте аштепта сіnodȣлȣ „ші съ се сфътȣéскъ кȣ тетрополітȣлȣ ꙟн нȣтеле сіnodȣлȣі, котпȣнѫndȣ челе не'нкȣнціȣратȣ de ліпсъ.“

De ачі съ веde; кътеъ аша нȣтітȣлȣ — консісторіȣ пленаріȣ — н'аре теметȣ іȣрідікȣ ꙟн бесеріка ȣнітъ, de че óре ачеі 12 жȣраці, нȣтаі прін сіnodȣ се потȣ алеце ші естіте, нȣтаі пе сіnodȣ ꙟнкіпȣескȣ.

Ачелȣ консісторіȣ пóте фі фѫптъ de тȣлте абатерї ші преа преіȣdіціосȣ сіnodȣлȣі таре.

Ꙟнтревътȣ пе фіечіне; аȣ нȣ ръташіцеле інстітȣціȣнілорȣ ꙟншірате ла пȣнктȣлȣ алȣ II., таі сȣсцѫн тахіна adminістръреі ші астъзі? аȣ нȣ лі съ вȣdȣ рȣінеле фіештешкъреі ші астъзі фолосіте ꙟн ківерпісіреа бесерічéскъ? аȣ пóте фі тірарe, кътеъ ачéстъ бесерікъ аȣ ажȣнсȣ ꙟн рѫпа препъстіеі? de че óре, пéтра dін капȣлȣ ȣнгіȣлȣі, Пеатра, пе каре есте пȣсъ ачéстъ бесерікъ, adекъ сіnodȣлȣ челȣ таре — есте dежосітȣ ла о adȣнаре de алегъторі, ші ꙟнскѫнпътȣрі — а капȣлȣі ачестеі бесерічe. — Сіnodȣлȣ челȣ тікȣ — стѫлпȣлȣ de кънетеніъ ачелȣі таре ші сінгȣра ȣпеалтъ, de а пȣтеа цѫпеа ꙟн віацъ, ші de а поте пȣне ꙟн лȣкраре — окѫртȣіреа бесерічеі; фъкȣтȣ жȣкъріе протопопілорȣ — ші десбръкатȣ de тóтъ аȣкторітатеа ші ваза —

Капȣлȣ бесерічеі, фъръ разітȣлȣ фірескȣ, каре сіnodȣлȣ таре ілȣ пóте da, ші ꙟн тȣлте прівінце паралісатȣ прін олігархіе консісторіалъ, н'аре пȣтереа ші прекȣтпъніреа кȣвеніть. —

Протопопії ꙟн чеа таі таре парте а лорȣ прівіці de нъітіці, ші ȣнелте, (н'аветȣ а фаче кȣ персóнеле.... атінцетȣ нȣтаі опініȣнеа пȣблікъ) ліпсіці de ажȣторіȣлȣ фірескȣ, каре нȣтаі сіnodȣлȣ тікȣ л'ілȣ пóте da асетене фъръ пȣтере ші аȣкторітате.

Парохії . . . пȣне Dóтне страже гȣрії теле, — de че óре тóтъ тръсȣра de кondeiȣ паште dорере ші тѫнгіре. —

Dар! Парохії, — dѫншії сѫнтȣ adевърата ікóнъ а паштереі лорȣ. —

Ȣнії ажȣнші ꙟн парохіе „per tot discrimina rerum“ апоі паралісаці, ꙟтпеdекаці ші атерінцаці прін кліче патронії челорȣ ръташі; прін партіdа фетеі кътърȣіа.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Алцїї ꙟтродꙋші прin — патронї — ꙋнкї ші рекомꙟндъцїї, — ꙟнсъ плinї de ꙋра парохіenілорꙋ, ꙟнгъпфацї ꙟn разimꙋлꙋ dела спате, dар dеспрецꙋiцї de тоцї чеї бꙋнї. —

Ꙋнiї ꙟmпꙋші de фата фъtꙋлꙋї, кꙋраторꙋлꙋї преотесеї вꙋdꙋве, орї а гъndакꙋлꙋї Стꙋпiлъ. — Ꙟn ꙋрmъ alеші, нꙋ dꙋпъ ꙟnвъцътꙋръ, чї dꙋпъ кꙋmꙋ а кꙟnтатꙋ maї bine ꙟn странъ, орї dꙋпъ кꙋmꙋ а штiꙋтꙋ maї bine потолi рꙟвна кредinцеї din пꙟnтече. —

С'аꙋ zicъ програmъ! dар! портесе сinодꙋлꙋ dела Маїꙋ, пꙋпъ канóne, прin каре съ bindече ранеле, — съ сꙋплinеаскъ скꙋdерiле — съ ꙟnалцъ корпꙋлꙋ instiтꙋцiꙋпiлорꙋ ші алꙋ dрегъторiлорꙋ бесерiчешті — съ deлътꙋре релеле ші скандалеле — съ ꙟnтъреаскъ аꙋтоnomia, — съ скóтъ ла лꙋminъ dрептꙋрiле din крештетꙋ пꙋпъ ꙟn тълпї, — съ ле dea търiе, статорпiчiе ші аꙋкторiтате, — ші iакъ, къ'ші ва фi dеслегатꙋ програmа, саꙋ кiꙋтареа.

Съ пóте скрiе програmꙋ пентрꙋ сinодꙋлꙋ бесерiчеї ꙋпiте? фъръ тꙟнгꙋiрiле лꙋї Iрimia? — ші óре ачесте тꙟнгꙋiрi пꙋmaї стрꙋiпiї ле аꙋ прiчiпꙋiтꙋ?

Ацї четiтꙋ ꙋndева? орї ацї вꙋzꙋтꙋ вр'о ꙟnсоцiре ꙟn старе бꙋнъ ші ꙟnфлорiтóре, фъръ dicцiплinъ стрꙟnсъ сꙋbт каре стаꙋ тóте mꙋdꙋларele іеї?

Черкацї скрiптꙋрiле ші веdецї, кꙋmкъ тóте dъръпъпърiле, пръпъштiрiле, dесbinърiле, ересꙋрiле ші demоралiсареа, ꙟn ачеа mаре — ꙟnсоцiре — че съ пꙋmеште — бесерiкъ — аꙋ а лорꙋ ꙟnчепꙋтꙋ dела dесфрꙟnарea dicцiплinеї.

Din каре апої саꙋ пъскꙋтꙋ mоралꙋрi реле, неаскꙋлтаре, нештiiнцъ, ꙟnгꙟmфаре, вꙟnаре de челе лꙋmешті, абатерї dела кредinцъ, пръпъштiреа dрептꙋрiлорꙋ скꙋтiтóре ші аверiлорꙋ, dесbinаре ші лепъdаре de леџеа са. —

Deчї dар, рестаꙋрацї аꙋкторiтъцiле, реꙟnвiацї dicцiплina ꙟn бесерiкъ ші клерꙋ. — Noї mirenii въ в'omꙋ прецꙋi ші опора фъръ ресервъ..., не вomꙋ сꙋпꙋне кꙋ блъndеце ꙟnвъцътꙋрiлорꙋ ші канóнелорꙋ каре нi ле вецї da.

Ꙟnсъ нꙋ не maї daцї — коцї de пъmꙟnтꙋ, — ші mꙋтапiї de кódъ, — къ нꙋ времꙋ а фi de ворbа лꙋmеї. —

a) Фꙟnтꙟnile ачелꙋї dрептꙋ. Сinódеле dела 1697 (шedinца а dоꙋа „аꙋ фъгъdꙋiтꙋ кꙋ ворꙋ прimi ꙋпiреа, dар сꙋb ачéстъ конdiцiе.... b) Dрептꙋлꙋ канонiкꙋ, каре съ пꙋmеште ꙟn лimба ромъпеаскъ — Правiла — съ рꙟmꙟnъ ꙟn пꙋтере, ші dꙋпъ dꙟnса съ се пꙋрчеаdъ ꙟn жꙋdекъцї“) ші dела 1700 (шedinца din 5. Септемвре „афаръ de челе 4 пꙋnкте, съ нꙋ съ maї прiméскъ нimiкꙋ, рiтꙋлꙋ ші dicцiплina съ рꙟmꙟе кꙋmꙋ аꙋ фостꙋ пꙋпъ акꙋmꙋ“) ꙟn жꙋdекъцї ші чеle dicцiплinарї аꙋ цꙟпꙋтꙋ — правiла — саꙋ dрептꙋлꙋ канонiкꙋ алꙋ бесерiчеї ръсърiтене, dела каре нꙋ саꙋ абътꙋтꙋ нiче ꙋпꙋ сinоdꙋ, din кꙟте саꙋ цiпꙋтꙋ de атꙋпчї ꙟnкóче, dечї чел dела 1861 нꙋ кꙋ пóте съ се абатъ dела — правiлъ — чї аре пꙋmaї съ ласе афаръ пе ачеле канóне, каре нꙋ maї потꙋ фi фолосiте ꙟn тimпꙋлꙋ de фацъ, ші съ сꙋсꙋплinéскъ канóнеле, каре ле чере тimпꙋлꙋ ші стареа бесерiчеї ꙟn de фацъ.

Фаꙋла Александрескꙋлꙋї dеспре — сꙋкꙋре ші пꙋdꙋре — саꙋ ꙟmплiniтꙋ ꙟn бесерiка ꙋпiтъ, ꙟn тотꙋ ꙟnцелесꙋлꙋ iеї.

Теолоꙋꙋлꙋ iесꙋiтꙋ din кóстеле епiскопiлорꙋ, ші чеї лалцї пеmiчї de dinафаръ, п'аꙋ кꙋтеzатꙋ а атака, орї п'аꙋ реꙋзатꙋ ꙟn контра — правiлеї. —

Кꙟndꙋ ꙟnсъ сꙋкꙋреа а кꙋпътатꙋ кódъ ші mъпꙋпкiꙋ din сꙟпꙋлꙋ бесерiчеї; арворiле фꙋ тъiатꙋ de пе трꙋпiпъ; ші бесерiка фꙋ сiлiтъ а се ажꙋта кꙋ сꙋрчелеle ші тꙋфеле че крескꙋ din ръdъчiпї.

Аста есте стареа de фацъ ꙟn прiвinца — dрептꙋлꙋї канонiкꙋ. —

De кꙟndꙋ саꙋ ꙟnтродꙋсꙋ ꙟn сеminарiꙋлꙋ de Блажꙋ — стꙋdiꙋлꙋ dрептꙋлꙋї канонiкꙋ алꙋ бесерiчеї апꙋсене, — фiiторiї парохї ші dрегъторї, аꙋ ꙟnвъцатꙋ канóнеле апꙋсꙋлꙋї — саꙋ ꙟn вiацъ сꙋптꙋ фолосiцї de канóнеле ръсърiтꙋлꙋї, пе каре нꙋ ле ꙟnвацъ, чї пꙋmaї dꙋпъ mарї орбекърi, ꙟnкꙋїчелї ші пагꙋбе, ле ꙟnвацъ din праксъ, de че óръ пе канóнеле апꙋсꙋлꙋї нꙋ ле потꙋ фолосi, пе лꙟнгъ фiреа ші рiтꙋлꙋ челꙋ орiенталꙋ алꙋ бесерiчеї.

Ꙟn челе mirенешті, пóте чiнева ꙟnтродꙋче, d. е. пе — коdе — Наполеонꙋ, — ꙟnсъ ꙟn бесерiкъ нꙋ съ пóте фолосi алтꙋ коdе de лецї, dекътꙋ ачеле канóне, каре саꙋ ескатꙋ dé odатъ кꙋ рiтꙋлꙋ ші саꙋ dесвълiтꙋ кꙋ елꙋ dinпреꙋпъ.

Dormеле, церimoniеле, datinеле ші вiаца бесерiчéскъ нꙋ съ потꙋ ꙟndрепта, префаче ші скimба dꙋпъ dрептꙋлꙋ канонiкꙋ, чї din контра ачéста саꙋ пъскꙋтꙋ аꙋ крескꙋтꙋ ші саꙋ префъкꙋтꙋ dꙋпъ фiреа ачелора.

Астфелiꙋ сóртеа попорꙋлꙋї роmанꙋ ші а бесерiчеї лꙋї, есте скрiсъ ꙟn — картеа чеа mаре а ꙋрꙟжтеї omenimеї, — de п'ар фi, кꙋm съ пóте съ maї стеа ші астъzї кꙋ пꙋтере de жꙋпеце? de че óре атътꙋ пацiопалiтатеа кꙋтꙋ ші бесерiка а сꙋферiтꙋ атꙟтеа ловiтꙋрї de móрте, фъръ ка съ пiеаръ. —

Deчї нꙋ е mirаре къ съ веdе аста ꙟn рꙟпа абiсꙋлꙋї, чї ар фi mirаре dеакъ п'аръ фi аколо.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Дпсъ іакъ! мъна невъзътъ а провіdinцеї, каре leaȣ апъратȣ de атътеа орї, аȣ adȣсȣ ші анȣлȣ 1861 аȣкторітатеа метрополітъ есте ре'ноітъ, ші метрополітȣлȣ екóте din крінтъ сinodȣлȣ челȣ маре. (!?)

(Ва ȣрма.)

Trasuri din viéti'a-ne constitutionaria.

(Urmare din Gazeta Nr. 32.)

Aradu, 81. Martie n. 1861.

In 11. Februarie st. n. se incepú aici organisarea magistratului orasianu cu alegerea comitetului candidatoriu de 16 membri, si se continua in dilele urmatóre cu alegerea burgmaistrului si a celorulalti oficiali magistratuali, inchieinduse cu alegerea comitetului diregínte orasianu din 120 membri. —

Mai multe misielii decatu cu acésta ocasiune, ba se mai vedi! seduceri, coruptiuni, imbetaturi, cumperari de voturi, imitatiuni de ale siedulelorn si colorirloru partitei asia numita „romana," si cate si mai cate secaturi. Romanii cu protopopii gr. n. u. si gr. u. in frunte au tienutu la olalta, — afara de cativa cumperati, — si au fostu sprigíniti de intieligintinti'a adeveratu romana, de serbime si de mai multi intieliginti straini, — ci au picatu, inse cu o diferintia mica, si picarea loru o potemu cá deadreptulu a scrie advocatului care se numesce pre sene, si-lu tienemu si noi si-lu tiene si lumea de pre aici de „romanu" a Dlui Ioane Popovits (?), care cu tóta influinti'a s'a a concursu spre trantirea partitei romane, si candu s'a trantitu acést'a, s'a vediutu o saltare de bucuria. —

Nu avemu bucuria in comemorarea acestui lucru, care nu póte remané seuitatu nici odata in animele nóstre, ci alu aduce de si camu tardiu in publicitate, ne simtimu datori adeverului, si de n'amu facut'o mai tempuriu, caus'a ne-a fostu, ca ne-amu temutu se nu fimu rapiti de afectele prospetimei intemplarei. —

Cu Domnulu Ioane Popovits in façia nu ne potemu pricepe, atata inse suntemu siliti a martorisi, ca noi pre D. I. P. nu-lu potemu considera mai multu de adeveratu amicu alu nostru, nici de romanu nemestecatu la sange, póte e mestecatu cu sange de grecu, — si asia e bine, romanii cei adeverati inse in viitoriu voru avé a merge dupa capulu loru, si nu dupa a Dlui I. P.

Sumu de conviptiunea, cu romanulu nu póte tiené decatu cu romanu. — Nu-mi place direptiunea luata de romani,—me voiu luptá in contra-i cu tóte poterile; nu-i potu abate dela direptiunea loru? me ducu cu ei si in perire; (bravo!) spre acést'a celu mai frumosu si eclalantu esemplu ne-a datu contele Széchenyi, care cu adeveru a fostu magiaru mare, care inse nici atunci s'a departatu in castre straine candu caus'a magiarismului potea fi condusa de o galeria fara totu cumpetulu; aceast'a insemnédia apoi a avé iubire catra natiunalitatea s'a!

D. Ioane Popovits e directorulu Preparandiei romane de aici, cá atare, stringe de mai multi ani de pe la preparandi bani cu scopu de a facere in fine o fundatiune. Ventulu asia suna, cumca pana acumu aru fi strinsu vr'o 2000 fl. arg. La stringerea si manipulatiunea baniloru mentionati, nu scimu se aiba alta, decatu singuru protocolasiulu dusu de elu insusi; protocolulu póte pe usioru arde, si banii potu remané in busunarui fara tóta urm'a. Unde se stringu bani pre scopu publicu, e indatinatu dupa mod'a de ani a se face computulu baremu in jurnalele publice; acést'a anca n'amu observat'o dela D. I. P., inse si asia e bine, — causa n'avemu anca a ne indoi despre drépt'a simtire a Dlui I. P. in acésta privintia, presupunemu cu totu dreptulu ca: protocolulu nu va arde, computulu va urmá in publicu, — quod differtur non aufertur, — si din bani natiunea va dobandi pe neasceptate o fundatiune folositóre. — Fapt'a a se ingriji pentru o fundatiune folositóre pe sam'a romaniloru, — asia cugetu, ca numai spre lauda si eternarea numelui 'i póte servi Dlui I. P. —

D. Ioane Popovits e advocatulu consistoriale de aici, si cá atare, duce o rola insemnata, si e o persóna vediuta si respeptata in dieces'a romana Oradana. —

D. Ioane Popovits e unu membru principale alu comunitatei romane aradane. —

D. Ioane Popovits, cá advocatu, se póte dice ca e fruntasiulu advocatiloru aradani, si cá o persóna imposanta de trupu, da unu barbatu cu o modalitate rara in conversatiune, nu numai in acestu comitatu, daru se póte dice: in totu jurulu si intr'o bucata de tiéra de pre aici, — s'a eluptatu la o cunoscintia si auctoritate fórte mare nu numai inaintea romaniloru, ci si inaintea strainiloru. —

D. Ioane Popovits a fostu acelu barbatu curajosu, care in vér'a trecuta a intensu cea d'anteiu suplica in limb'a romana la auctoritatile publice de a-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ici, si dupa aceea mai multe, — cui apoi si altii iau urmatu, incuragiandu-se dela elu. —

D. Ioane Popovits a fostu, care a intreprinsu cea d'anteiu oposetiune in contra magiarismului asta tómna, facundu demustratiune pe façia partinitória cu romanii lunga fostulu preside alu tribunalului de aici lunga D. Simeone Popovits, care capeta musica de pisici dela magiarismu. —

D. Ioane Popovits lua partea cea mai aptiva d'intre romani in compunerea listeloru comitetului comitatense, cu care romani picara, adeca remasera in minoritate, pre lunga tóta maioritatea loru numerica; elu dise ca si asia e bine; romanii au lasatu dupa elu. —

La formarea magistratului comitatense romanii abia reesira cativa, pre cati adeca ii voira comitele supremu, cu clic'a lui; D. Ioane Popovits se areta mahnitu si superatu, — romanii in mahnirei si superarei iau secundatu. —

Si la organisatiunea orasiului, unde baremu aici aru fi trebuitu si s'aru fi si potutu eschide influinti'a magiarismului ultraistu, D. Popovits Ioanu se rupse de catra partit'a romana, dede man'a cu partit'a ultraista magiara, si se póte dice, ca numai elu prin influinti'a s'a o ajuta pre aceast'a la invingere. —

(Va urmá.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Restauratiunea

in comitatulu Solnocu interioru (Dees) si Doboca.

Dupa pre'ntielegere bine calculata pe candu se afla in 17. Aprilie adunata intieleginti'a din acestea 2 comitate prin Illustr. Sa D. episcopu Ioane Alexi in Ghierla, sosira si unii din Clusiani si intrandu in cancelari'a episcopésca, deodata votara multiamita Illustr. Sale D. episcopu pentru chiamarea intieligintiei la acest'a conferintia atatu de neaperata. D. prepositu Macedonu Popu deschise adunarea, si dupace D. Sipotariu facú una espositiune despre decursulu lucrului in Clusiu sosi tocma si D. Alesandru Bohetielu intre primire cu vivate.

Resultatulu conferintiei fu formularea unui protestu atatu pentru comitat. Doboca catu si pentru Solnocu. Se suscrise de Illust. Sa D. episcopu, de D. capitulari si de tóta intieleginti'a din ambele comitate; se decise, cá 3 dintre DD. capitularisti cu D. M. Bohetielu si Gavrile Manu se mérga pe 18. la Dees, se dea protestulu la protocolu si se'lu apere luandu-se la desbatere.

Deputatiunea dela Solnocu sosindu deminéti'a in 18. la Dees si intrandu in adunare cu protestulu subscrisu cá de 500 romani, dupa ce a vediutu ca se prochiama terenulu dela 1848 fara privire la romani, a admanuatu protestulu, a interpelatu pe contele supremu, déca se va tiené de instructiunea dela cancelaria au ba? a recomendatu protestulu spre desbatere si neascultanduse a parasitu localulu adunarei dupa opuneri si interpelari energice cu toti romanii bine simtietori, neremanendu indereptu decatu romanulu din Dees cu cativa sateliti de ai sei.

In Ghierla romanii nu au esitu inaintea comitelui Banffy spre intimpinare, consecuenti la bineventarea din Clusiu a D. Alesandru Bohetielu, in care i s'a spusu verde, ca romanii au asteptatu unu comite supremu de romanu.

In 18. la 9 óre s'a tienutu dupa poft'a fratiloru magiari unu Imperate cerescu si in capel'a episcopésca aici, unde clerulu teneru, intrunu choru admiratu de toti magiarii intonara dupa liturgia „Destéptate Romane! — incatu suná piati'a Ghierlei, inse solidu.

La 11 óre cu Ill. Sa D. episcopu in frunte, toti cu clerulu tineru in ordine bunu mersera la cas'a pretoriale si cati au potutu intrara in sal'a adunarei, fiindu primiti de fratii magiari cu „se traiésca!“

Fiindu adunarea deschisa; s'a sculatu D. Alesandru Bohetielu si a cuventatu in limb'a romana:

„Ca elu voiesce se spuna adeverulu precumu se afla, ca nu are volia se insiele pe nimenea, — dice ca romanii din comitatulu Dobocei poftescu adunare marcale, nu comitetulu din 1848, nece oficialii de atunci; marcalulu se fia compusu dupa art. 12. din 1791 si dupa diplom'a din 20. Octombre 1860 cu estindere la poporu si la preoti, invetiatori etc. Totusi sub una conditiune se invoiesce la o restaurare provisoria numai pana la marcalu, cu scopu cá oficialii provisori se iea administratiunea si actele dela nemti adeca sub acea conditiune, cá si pana atunci comitetulu inca adi se se compuna asia, incatu romanii se fia representati in acea proportiune, in care proportiune aru avé dreptu se iea parte la marcalu.

Acésta propunere se aprobédia de toti fratii magiari cu helyes, helyes, si comitele supremu este silitu a pronunciá dupa principiulu Dlui Bohetielu.

Indata se si numesce o comisiune din 8 magiari

si 8 romani, care dupa prandiu se se adune se compuna comitetulu provisoriu dupa principiulu Domnului Bohetielu.

Dupa amédia s'au adunatu ducundu consemnatiunea barbatiloru.

Daru ce patira! pe dupa amédi uitasera fratii magiari de principiulu adoptatu.

La amédi s'au despartitu cu bucuria mare si la prandiu au inchinatu mai multi magiari Dlui Bohetielu; inse la 4 óre nu se mai vedea cu acea iubire si incredere.

In comisiunea de dupa prandiu dupa ce ea sia cetitu pe ai sei din 1848 pe toti, s'a datu si consemnatiunea romaniloru Dlui comite supremu cá se potrivimu proportiunea. Dara comitele supremu s'a speriatu cati fura insemnati, nu sia mai adusu aminte de conclusulu din ante de amédi si n'a voitu se ne cunósca nece proportiune nece nationalitate, fara basanduse pe terminii din instruptiunea cancelariei a disu, ca elu numai la intielegintia si la posesiune póte se privésca.

Pe preoti nu voiá sei priimésca, fiindu ca nu au posesiune, pe tiereni éra nu, fiindu ca nu suntu inteligenti.

Asia noi nu poteamu se capetamu mai nece unu membru. Provocanduse D. Bohetielu la principulu seu de adunare adoptatu S. Felszegi, cá substitutu notariu — unulu din „Közlönyiani“ ei respunde ca elu principiulu acela la auditu si scie ca adunarea la aprobatu, dara nu la petrecutu la protocolu, fiindu ca nu la intielesu!

Asia nu a mai fostu in contra; dupa certe mai multe séu imprastiatu, fara resultatu, contele supremu a disu ca elu va referá adunarei si va complini comitetulu dupa placulu seu.

In dio'a urmatóre in 19. a l. c. la verificarea protocolului de ieri, D. A. Bohetielu s'a sculatu si a a retatu adunarei cá pe palma, catu de mare gresiala a facutu protocolistulu Közlönyianu Felszegi, ne inferindu principiulu de densulu propusu in protocolu si cumu prin urmare numai Felszegi e de vina ca in comisiunea de a séra nu s'a complinitu comitetulu cu indestulirea tuturoru. A mai observatu si D. canonicu Sorbanu si D. Sipotaru, ca de ce D. Felszegi nu intrebuintiédia terminulu de „román nemzet,“ éra nu numai „fai si elem?“ etc.

Adunarea a datu Dlui Bohetielu érasi intru tóte dreptu, si la propunerea can. Sorbanu si a mai multor'a dintre ai nostri, s'a decisu, cá indata se se numésca ad actum unu protocolistu romanu, care se si incépa a duce protocolulu in limb'a romana.

Contele supremu provoca pe D. Sipotariu, care a si luatu locu la masa.

A mai pronunciatu adunarea, cá protocolulu lui Felszegi de eri se se indreptedie asia, ca D. Bohetielu se'si dictedie insusi propunerea s'a de ieri la protocolu, remanendu apoi conclusulu, ca adeca acea propunere fú de adunare primita.

Dupa aceea contele supremu a spusu adunarei ca comisiunea de ieri nu a avutu resultatu, ca densulu a intregitu din propri'a s'a auctoritate comitetulu si a lasatu a se ceti membrii celi noi, adeca cam pe jumetate romani, dara dictati de romanulu de pe campia, adeca Gozsdu, Lázár, Moga, Mezei Mocabeiu s. c. l.

Atunci D Bohetielu a scosu protestulu nostru asemenea celui din Dees zubscrisu de Episcopu, capitulu si la 200 romani proprietari si inteligenti. La depusu la oficiulu protocolului si a poftitu se se iea in pertraptare.

Magiarii uitanduse la protestu, vediundu subscrierile, au disu ca se primesce in numele subscrisiloru, daru — nu alu natiunei. E bine! la tempu se va pertraptá. (Bine, daru acei 200 n'au fostu representantii din tóte satele, cá mandatori ai poporului romanu din cutare comitatu?! — R.)

Tóta adunarea erá cá oparita, daru efeptulu moralu erá asia de potente, catu nece unu semnu de insulta séu desprobare nu s'a aretatu; s'a primitu episcopulu si canonicii de membrii onorari in comitetu— daru confusiunea in comitele supremu si in toti fratii magiari erá asia de mare, de nece nu grai'a, nece nu miscá nemic'a. Deci ne-amu imprastiatu reci si seriosi, — chiemáti la masa la comitele supremu s'au dusu numai vr'o 5 — 6 cu DD. Bohetielesci si fura bine primiti.

Subtu prandiu contele supremu s'a sculatu de pe scaunulu seu si a venitu la spatele romaniloru si intristatu ii intreba, ca cumu aru poté se se impace?

Romanulu din Campia dicea, ca are de cugetu se abdice, éra romanii au propusu o conferintia privata din magiarii celi mai ultraisti si Közlönyiani celi mai ruginiti cu cativa romani alesi de sene.

Comitele supremu a aprobatu si pe 4 óre ia chiamatu la sene.

Fratii Bohetielesci, Sipotariu si 2 canonici se

dusera merse si rom. din Campia, dara se reflectara fratii magiari ca cu romani de Campia n'au ce disput'a, ca elu si ai sei n'au principiu, ci lasa tóte cumu dicu magiarii, — asia daru numai cá mutus auditoru s'a lasatu intre conferitori.

Dela 4 pana la 9 óre a fostu totu disputa si cérta. D. Alesandru Bohetielu a disu ca inainte de a pertraptá protestulu nostru, se se enuncia mane in adunare:

1. Ca adunarea doresce ferbinte si sinceru, cá in diet'a prosima legiuita se se edica cá lege, cumca natiunea romana este cu celelalte natiuni ale patriei intocma indreptatita.

2 Ca si pana la marcalu (ce in sensulu protestului datu multu in 30 de dile are se se faca (comitetulu de acuma se fia compusu pe jumetate din magiari si pe jumetate romani fara prejudetiu pentru viitoriu.

3. Cá se se pronuncia in principiu egalitatea ambeloru limbi magiara si romana in comitatu.

Magiarii din vorba se invoira dupa multe dispute (mai alesu forçiá ei se se puna la puntulu 1., ca la diet'a din Pesta se se faca acea lege, dara la formulare in scrisu csre de care formulá mai reu si si necompletu. Sipotariu dara roga pe D. Bohetielu se formedie densulu in scrisu, ce a si facutu in chipulu de susu. Magiarii n'au primitu si conferinti'a s'a imprastiatu érasi mahnita, far' resultatu Deaci incepura D. Baroni a le aruncá, ca romanii umbla cu apucaturi advocatiesci; altii ii speria cu Zarandulu, ca pe Pipos la suspendatu, ca tóte oficiolaturele noue si comitatu s'a datu érasi la cei imperatesci, se nu céra romanii asia multe, cá se nu patiésca si aici asia. Comitele supremu la observarea lui Sipotariu cá numai membrii comitetului din 1848 àu fostu chiamati éra romanii comitatului cea mai mare parte — nece ca sciu de asia adunare improvisata, a inceputu cá si Beldi in Clusiu a taié indirepte pe preoti si episcopi, ca se mesteca in poterea loru, ca nu voru mai suferi, cá preotimea se se amestece in cele politice, beseric'a se remana beserica: bizonyos részröl a világi hatalomba elegyedjenek, mert az egyház maradjan egyház" etc. Preotimea este scarbita si pe dreptu vediundu politic'a magiara intru acolo, cá ea se nusi conduca poporulu si se nu iée parte in constitutiune; inse acést'a nu o potu acumu opri Dloru, ca preotimea are plenulu dreptu politicu cá cive a conduce.

A 3. di in 20. fiindu éra adunare in cas'a pretoriale, comitele supremu a propusu list'a oficialiloru de sene singuru alesi. Toti se primia cu aclamatiune sgomotósa. Romanii 5—6 intre carii Sipotariu, A. Bohetielu, Francisco Lemény si 2—3 mai tineri cu Mezei Macabeu cu totu.

Romanii consecuenti fara convorbire odata abdicu, abdice Bohetielu, Sipotariu, Mikes, Franciscu Leményi, éra ungurii striga, ca nu e ertatu a pasi in dereptu, daru romanii se retrasera. — Oficialii magiari inspaimantati incepu si ei a abdice Érasi confusiune si neodihna. Telegrame preste telegrame vinu si mergu la guvernu, la Dees si mai scie Ddieu unde. Vediundu magiarii ast'a striga in gur'a mare „itt baj van, mi bai Bohetielu mondja no! a minoritás terrorizálja a maioritást!" Aici e necadiu, spune Bohetielu; si cá unu leu ranitu striga de resuna sal'a si ulitiele vecine „ca nagy bai van!" le spune pe scurtu: „pana acumu o di ne impacamu, a dou'a éra ne imparechiemu," si scóte cele 3 puncte de aséra, (sub 1, 2, 3,) le citesce cu tonu mare, si esclamédia infricosatu,,‘ déca o adunare, ce se dice a representá comitatulu Dobocei, care este locuitu de 80,000 romani si numai 12,000 neromani, nu póte se esprime o dorintia cá acea sub punctulu 1., apoi noi nu mai potemu se luamu parte!" Ungurii nostrii moliati ii vedemu ca se scóla si striga cu o gura „helyes elfogadjuk jól van a szerint a mint kivánják és meg irták!" bine, bine, primimu, e bine asia cumu pretindeti si cumu ati scrisu. Deaci lasamu se vorbésca referintele:

Acumu amu poftitu dupa punctulu 2. se numeramu membrii, si precumu dice D. Bohetielu, se alegemu oile din capre! — Lucru comicu, s'au cetitu numele fiacaruia si s'a intrebatu déca este romanu séu magiaru? se fi vediutu pe renegati in ce confusiune erá, adunarea intréga ridea in hohotu mare.

Armenii intrebati de D. Bohetielu, unde se tienu au respunsu ca voiescu deosobi se stéie, adeca cu sasii, carii inca éra vreo 2 — pre renegati se intielege iamu datu fratiloru magiari. — Dupa operatiunea acést'a amu poftitu cá si amploiatii se se propuna de nou cu cointielegerea nóstra. Dara fratii magiari au disu ca compromitemu pe főispánul. Noi dara amu remasu abdisi, ori catu nea rogatu főispanulu si magiarii, n'amu primitu pana la marcalu. Pe D. Franciscu Lemény inse iamu rogatu noi se remana, ca densulu cá omu cu caracteru si cu alti 4 magiari nea datu cuventulu, ca tóte poterile le voru pune, cá in 4 septemani se fia marcalu — altumentrelea voru abdice si ei. —

Cautá pe romani la posturi cá pe soldati, cá pe soldati cu funia. Cu aceste noi neamu intorsu acasa. Fratii magiari au imitatu pe Clusiani au scrisu pentru uniune, dara protestulu nostru e apriatu in contra. —

(Va urmá).

Redactoru respundietoru
Iacobu Muresianu.

Editiunea: in tipografi'a lui
Ioanne Gött.